

**ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
«ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025–2026 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ».
ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ, БІОЛОГІЇ І ЕКОЛОГІЇ**

Метою природничої освітньої галузі є формування компетентної, свідомої особистості, здатної до пізнання та осмислення основних закономірностей функціонування живої і неживої природи, оволодіння методами наукового дослідження природних явищ та процесів. У результаті навчання учень формує цілісне уявлення про природничо-наукову картину світу, розвиває критичне мислення, виявляє пізнавальну активність і здатність аналізувати вплив природничих наук, техніки та технологій на суспільство й довкілля. Важливою складовою є усвідомлення екологічної відповідальності, необхідності раціональної взаємодії з природним середовищем у контексті принципів сталого розвитку.

Компетентнісний потенціал природничої освітньої галузі та базові знання зазначені в [додатку 9](#) Державного стандарту базової середньої освіти.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з природничої освітньої галузі зазначені в [додатку 10](#) і передбачають те, що учень:

- пізнає світ природи засобами наукового дослідження;
- опрацьовує, систематизує та представляє інформацію природничого змісту;
- усвідомлює закономірності природи, роль природничих наук і техніки в житті людини;
- відповідально поводить себе задля забезпечення сталого розвитку суспільства;
- розвиває власне наукове мислення, набуває досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та в співпраці з іншими особами).

Біологія і екологія – складові освітньої галузі «*Природознавство*», основною метою якої на сучасному етапі є формування в учнів природничо-наукової компетентності як базової, високого рівня екологічної культури, здорового способу життя, ціннісних орієнтацій на гармонійну взаємодію людини і природи згідно із законами сталого розвитку.

Основна мета навчальних предметів «Біологія» та «Біологія і екологія» полягає у формуванні базових природничо-наукових компетенцій у випускників. Це досягається через засвоєння інтегрованих знань про закономірності функціонування живих систем, їхній розвиток, взаємодію та зв'язок із навколишнім середовищем. Учні оволодівають методами дослідження живої природи, розуміють біологічну картину світу та цінність таких понять, як знання, життя, природа і здоров'я. Також важливо розвинути свідоме ставлення до природи як унікальної цінності, уміння застосовувати знання з біології та екології в повсякденному житті й майбутній професійній діяльності, оцінюючи їхню роль у збалансованому розвитку людства, науки і технологій.

Діяльність учителів біології і екології у 2025–2026 навчальному році спрямована на створення умов, за яких учні:

- Засвоюють інтегровані знання про закономірності функціонування живих систем, їхній розвиток і взаємодію.
- Розуміють зв'язок між живими організмами та довкіллям.
- Оволодівають методами дослідження живої природи.
- Формують наукову картину світу.
- Свідомо ставляться до природи як універсальної та унікальної цінності.

- Навчаються застосовувати знання з біології та екології в повсякденному житті та майбутній професійній діяльності.
- Оцінюють роль біологічних та екологічних знань для збалансованого розвитку людства, науки й технологій.

ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ, БІОЛОГІЇ І ЕКОЛОГІЇ У 2025–2026 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У 2025–2026 навчальному році навчання біології в закладах загальної середньої освіти здійснюватиметься відповідно до:

1. Законів України [«Про освіту»](#), [«Про повну загальну середню освіту»](#).
2. Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти [«Нова українська школа»](#) на період до 2029 року.
3. [Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392.](#)

У 2025–2026 навчальному році у 8 класах закладів загальної середньої освіти продовжується впровадження концептуальних засад реформування загальної середньої освіти [«Нова українська школа»](#). Звертаємо увагу на те, що Державний стандарт базової середньої освіти поетапно впроваджується з 01 вересня 2022 року, отже у 2025–2026 навчальному році його впроваджуватимуть для учнів 8-х класів.

Викладання біології у 8 класі за Концепцією [«Нова українська школа»](#) має низку особливостей, що відповідають сучасним освітнім підходам. Насамперед навчання ґрунтується на компетентнісному підході, що передбачає не лише засвоєння знань про будову та функції організму людини, а й розвиток умінь критично мислити, аналізувати, досліджувати, ухвалювати усвідомлені рішення, зокрема щодо збереження здоров'я та відповідального ставлення до довкілля.

Біологія у 8 класі вивчається в прикладному контексті, тісно пов'язаному з життєвими ситуаціями, що є важливим у підлітковому віці. Учні ознайомлюються з основами анатомії, фізіології та гігієни людини, що дає змогу краще розуміти процеси, що відбуваються в їхньому організмі, формує навички самостереження, гігієнічної культури, медіаграмотності щодо здоров'я.

Значна увага приділяється дослідницькій діяльності: здобувачі освіти вчаться формулювати запитання, висувати гіпотези, проводити спостереження, аналізувати інформацію, робити висновки.

У процесі навчання активно застосовуються інтерактивні методи: навчальні проєкти, моделювання, робота в парах і групах, віртуальні лабораторії, що стимулює пізнавальну активність та сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

З урахуванням вікових особливостей восьмикласників навчальний зміст подається через зрозумілі, практично орієнтовані ситуації, а спілкування вчителя з учнями базується на взаємоповазі, підтримці та стимулюванні інтересу до пізнання. Велике значення надається формуванню цілісного уявлення про природу людини як частини загальної наукової картини світу, розвитку екологічного мислення та здоров'язбережувальної культури.

Рекомендуємо опрацювати [довідник учителя, навчально-методичний посібник «НУШ. 8 клас. Біологія»](#) за програмою авторів: Балан П. Г., Кулініч О. М., Юрченко Л. П. в освітній системі [Mozaik](#). Цей посібник для учителів 8 класів НУШ команда Едпро опублікувала в навчальній програмі [mozaBook](#) на освітньому сайті ua.mozaweb.com. Режим доступу за [посиланням](#).

Учні 9–11-х класів закладів загальної середньої освіти продовжують навчатися за *Державним стандартом базової і повної загальної освіти (2011 р.)*. Виконання вимог зазначених державних стандартів є обов’язковим для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форми власності.

На основі Державного стандарту розроблена Типова освітня програма для 5–9 класів ЗЗСО (*наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235*), що включає:

- загальний обсяг навчального навантаження на адаптаційному циклі та циклі базового предметного навчання (у годинах), його розподіл між освітніми галузями за роками навчання;
- варіанти типових навчальних планів;
- перелік модельних навчальних програм;
- рекомендовані форми організації освітнього процесу;
- опис інструментарію оцінювання.

Відповідно до ДСБСО педагоги мають свободу вибору модельних навчальних програм або розробці власних на основі модельних. Педагог може вибирати форми, методи і засоби навчання, що відповідають освітній програмі, розробити й упровадити авторські навчальні програми, проекти, освітні методики і технології, методи й засоби, насамперед методики компетентнісного навчання.

Основною формою роботи має бути навчання через діяльність і дослідження, опору на практичний досвід учнів, використання вчителем інтерактивних, ігрових методик, а також реалізація проблемного навчання, технологій перевернутого навчання, проектно-технології, методу моделювання.

Модельна навчальна програма – документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст інтегрованого курсу (навчального предмета) та види навчальної діяльності учнів.

Усі модельні навчальні програми природничої освітньої галузі розроблені на основі Державного стандарту базової середньої освіти та:

- ґрунтуються на визначених стандартом ціннісних орієнтирах;
- охоплюють формування наскрізних умінь;
- передбачають реалізацію вимог до обов’язкових результатів навчання в природничій освітній галузі;
- ураховують наступність між циклами навчання на рівнях початкової та базової середньої освіти;
- орієнтуються на компетентнісний потенціал, що визначає здатність природничої освітньої галузі формувати всі ключові компетентності через розвиток умінь, та базові знання.

Модельні навчальні програми з біології включають такі інновації, як:

- STEM-освіта: інтеграція біології з іншими науками, технологіями, інженерією і математикою.
- Електронні навчальні ресурси: використання цифрових платформ, інтерактивних підручників і навчальних програм.
- Проектно-орієнтоване навчання: фокус на виконанні учнями комплексних проєктів і досліджень.
- Міжпредметні зв’язки: залучення знань з інших дисциплін для більш глибокого розуміння біологічних процесів.

Модельні навчальні програми з біології забезпечують системний підхід до вивчення біології, сприяючи розвитку критичного мислення, дослідницьких навичок та екологічної свідомості учнів.

Вивчення біології здійснюватиметься за модельними навчальними програмами, що розміщені на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України: <https://cutt.ly/DesrhByB> Ознайомитися з програмами можна за покликаннями в таблиці 1.

Таблиця 1

Модельні навчальні програми з біології	Покликання на тексти програм, QR-коди
Модельна навчальна програма «Біологія. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Соболев В. І.)	http://surl.li/tdygpk
Модельна навчальна програма «Біологія. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Баллан П. Г., Кулініч О. М., Юрченко Л. П.)	http://surl.li/kuksik
Модельна навчальна програма «Біологія. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Самойлов А. М., Тагліна О. В., Утєвська О. М.)	http://surl.li/ztydyt

Модельна навчальна програма, яку обирає вчитель на рівні закладу освіти, має бути конкретизована в навчальну програму. Під час її складання педагоги можуть вносити зміни у запропонований модельною програмою зміст, зокрема:

- доповнювати зміст програми, включаючи регіональний компонент;
- розширювати або ущільнювати зміст окремих елементів (розділів);
- доповнювати тематику практичних, дослідницьких і проєктних робіт;
- змінювати послідовність вивчення тем;
- вилучати окремі питання з метою уникнення надмірної деталізації змісту навчального матеріалу.

Відповідно до інструктивно-методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України загальний обсяг змін може становити не більше 20 % (лист МОНУ від 12.09.2023 № 1/1/13749-23 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році»).

Навчальна програма затверджується рішенням педагогічної ради.

На основі навчальної програми, з урахуванням навчальних можливостей учнів класу, змісту обраного підручника вчитель складає календарно-тематичне планування, вибудовуючи послідовність формування очікуваних результатів навчання.

Перелік навчальної літератури, що має відповідні грифи, постійно оновлюється і доступний на [офіційному вебсайті ДНУ «ІМЗО»](#).

Навчальна програма – документ, що визначає послідовність досягнення результатів навчання учнів з інтегрованого курсу (навчального предмета), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх упровадження, затверджується педагогічною радою закладу освіти. Навчальна програма *не є копією модельної* навчальної програми. У навчальній програмі модельна програма конкретизується. Педагогам, які створюють навчальні програми на основі модельних навчальних програм, рекомендуємо опрацювати [роз'яснення](#).

Для створення навчальної програми педагогу потрібні:

- модельна навчальна програма;
- підручник;
- інформація про кількість годин, відведених для вивчення курсу в навчальному плані ЗЗСО;
- [Державний стандарт базової загальної середньої освіти](#).

Календарно-тематичне планування.

На основі навчальної програми, затвердженої педагогічною радою, учитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів. Установлення універсальних стандартів таких документів не передбачено законодавством, тож учитель має право:

- складати календарно-тематичні плани та поурочні плани-конспекти в довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел;
- об'єднувати його з навчальною програмою в документ;
- самостійно визначати формат, обсяг, структуру, зміст та оформлення;
- самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, ураховуючи послідовність розгортання змісту в навчальній програмі;
- упродовж навчального року робити зміни в календарно-тематичному плануванні, визначати кількість годин на вивчення окремих тем і змістових модулів, змінювати терміни опрацювання програмових тем відповідно до результатів засвоєння учнями навчального матеріалу.

Оцінювання результатів навчання учнів має бути зорієнтованим на сформовані ключові компетентності та наскрізні вміння згідно з вимогами Держстандарту. Основними видами оцінювання є поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання. Відповідно до [Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти](#) семестрове оцінювання передбачає оцінювання груп загальних результатів за критеріями, що наведені в додатках 1 та 2. На підставі оцінок за окремі групи результатів виставляють загальну оцінку результатів навчання за семестр і фіксують їх у класному журналі та свідоцтві досягнень. Річне оцінювання здійснюють на підставі загальних оцінок за перший і другий семестри. Поточне й підсумкове оцінювання рекомендуємо здійснювати із застосуванням основних форм:

- усної (індивідуальне, групове та фронтальне опитування);
- письмової, зокрема графічної (діагностичні, самостійні та контрольні роботи, тестування, організації роботи з текстами, діаграмами, таблицями, графіками, схемами тощо);
- цифрової (тестування в електронному форматі);
- практичної (виконання різних видів практичних і навчальних проєктів).